

УДК 351.746.1(477)

Денис Євгенійович ДЕНИЩУК,

науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії з проблем забезпечення діяльності поліції

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0285-8831>

ВИДИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ: СУЧАСНИЙ СТАН

З моменту прийняття «Акту проголошення незалежності України» у 1991 році [1], наша держава активно розбудовує власне правове поле. Зовнішні та внутрішні події, що відбулися за цей час, знайшли своє відбиття у численних реформах національного законодавства та призвели до якісного перегляду багатьох його положень.

Між іншим, як слушно зазначають Ю. Шемшученко та І. Чиж: «За роки незалежності в Україні створено практично нову галузь законодавства – інформаційного» [2, с. 3]. «Класифікатор галузей законодавства України» 2004 року наочно демонструє це твердження, виділяючи галузь законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері «зв'язку, інформації та інформатизації» [3]. А постанова президії ВАК України 2008 року виокремлює серед напрямків вивчення юридичної науки спеціальність «12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» [4].

Наразі в законодавстві з інформаційного права важливе місце займають нормативно-правові акти присвячені регулюванню питань із захисту та охорони державної таємниці. До них відносяться Закони України: «Про інформацію» 1992 року [5], «Про оперативно-розшукову діяльність» 1992 року [6], «Про державну таємницю» 1994 року [7] «Про доступ до публічної інформації» 2011 року [8], тощо.

Окрему увагу на себе звертає нещодавно прийнятий Закон України «Про розвідку» [9], що набрав чинності наприкінці жовтня 2020 року. Важливим є факт закріплення у зазначеному законі нового для національного законодавства України терміну, що стосується державної таємниці, а саме – «розвідувальна таємниця».

Отже, приймаючи до уваги усе вище зазначене, можна аргументовано стверджувати, що формування галузі інформаційного права не лише триває але й характеризується виникненням нових правових термінів й понять у такій вкрай важливій для стану безпеки держави сфері, як охорона державної таємниці.

Питанням розвитку системи охорони державної таємниці та розбудови її основних понять й елементів присвятили дослідження такі провідні науковці, як: О. Бандурка, О. Безпалова, О. Ботвінкін, В. Ворожко, О. Джафарова, Ю. Дрейс, В. Козенюк, В. Макаренко, В. Окіпнюк, А. Пашков, В. Пилипчук, С. Пупко, С. Чертопруд, О. Шамсутдінов, С. Шатрава, В. Шлапаченко.

Необхідно зазначити, що охоронювана законом таємна інформація та відомості з обмеженим доступом відрізняються різноманітністю. Так, поряд із державною таємницею існують: комерційна, банківська, страхова, адвокатська, лікарська, професійна та службова таємниці, таємниця слідства, листування, усиновлення, голосування, приватна таємниця, комп'ютерна інформація з обмеженим доступом тощо.

Досить велика кількість науковців підходили до аналізу визначених законодавством видів таємниць та інформації з обмеженим доступом як до предмету кримінально-правової охорони при цьому виходячи за межі суто інформаційного права. Серед них: П. Андрушко, Т. Вислоцька, Л. Владимиров, О. Горпинюк, Ю. Дем'яненко, Д. Кондратов, М. Мазуров, А. Марущак, М. Палій, М. Паршин, О. Радутний, Г. Резнікова, М. Рудин, О. Самойлова, І. Смолькова, С. Сулова, А. Фатянов, В. Харченко і багато інших.

Проте, як визнає більшість вчених, сучасні наукові дослідження здебільшого зосереджені лише на окремих аспектах пов'язаних із охороною таємниці та секретної інформації. Отже, означену проблематику неможна вважати достатньо вивченою. Особливої актуальності дослідженню надає не лише введення в національне нормативно-правове поле нового поняття «розвідувальна

таємниця» але й загальні тенденції до реформування законодавства та інститутів державної влади, що необхідні й неминучі на шляху України до вступу у європейську спільноту.

Спираючись на визначене, доцільно спрямувати дане дослідження на виявлення підстав щодо класифікації видів державної таємниці. Досягненню цієї мети має сприяти виконання наступних завдань: виокремити державну таємницю серед інших різновидів таємниць; вивчити особливості та місце «розвідувальної таємниці» в класифікації державних секретів; на основі вивченої сутності категорії «розвідувальна таємниця» сформулювати визначення поняття «вид державної таємниці» та виявити фактори, що можуть здійснювати вплив на формування нового виду державної таємниці.

Отже, зміст терміну «державна таємниця» закріплено Законом України «Про державну таємницю», а його сутність зводиться до існування певної секретної інформації «...розголошення якої може завдати шкоди національній безпеці України...» [7, ст. 1]. Проте, підґрунтя для виділення цього окремого виду даних закладене у Законі України «Про інформацію», який поділяє інформацією з обмеженим доступом на «конфіденційну, таємну та службову» [5, ч. 1 ст. 21].

Узагальнюючи досвід з вивчення родової належності поняття «державна таємниця», В. Олійник наводить висновки отримані іншими дослідниками і наголошує: «державна таємниця сформувалася на базі військової таємниці й поглинула, врешті, її. Крім відомостей про склад військ, резерви, згодом державна таємниця почала включати інформацію про внутрішньодержавні та міждержавні відносини, розголошення яких могло завдати шкоди інтересам держави, інформацію про збереження секретів виробництва окремих видів продукції (історії відомі приклади захисту державою інтересів виробників порцеляни, пороху)» [10, с. 147].

Усе зазначене дозволяє зробити декілька висновків. По-перше, поняття «державна таємниця» має достатньо тривалу історію виникнення і наразі цей вид відомостей досить чітко законодавчо відокремлений від інших типів інформації з обмеженим доступом. По-друге, нормативно-правове закріплення подібного терміну має відбуватися паралельно із виділенням й формуванням певних специфічних державних функцій та структур. По-третє, формування нових видів таємниці виявляється не винятком, а досить типовим процесом, що відбувається під впливом розвитку історичних умов і актуальних викликів сучасності.

Продовжуючи дослідження, постає питання: чому наразі відбулося формування саме поняття «розвідувальна таємниця», а не скажімо таємниця виробнича, наукова чи оборонна адже про ці відомості йдеться у нормативно-правовому визначенні державної таємниці?

Відповідаючи на це питання, перш за все необхідно довести, що «розвідувальна таємниця» є видом державної таємниці, а не повністю окремим самостійним правовим поняттям. Зробити це досить просто адже віднесення певної категорії відомостей до державної таємниці відбувається шляхом включенням цієї інформації до «Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» (ЗВДТ) [11]. Наразі у багатьох пунктах цього документа прямо йдеться про розвідувальну діяльність та зазначені розвідувальні органи, державними експертами яких були прийняті відповідні рішення про віднесення інформації до державної таємниці. Отже розвідувальна таємниця має усі формальні ознаки державної таємниці. А крім того, обидва види таємниці пов'язані із запобіганням шкоди національній безпеці України, що і закріплено у їх визначеннях.

Другим важливим фактором є наявність державних органів які здійснюють відповідну специфічну діяльність та виконують специфічні завдання.

Так, Законом України «Про розвідку» визначено, що розвідувальна діяльність здійснюється для: 1) своєчасного забезпечення споживачів розвідувальною інформацією; 2) сприяння реалізації національних інтересів України; 3) протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України...» [9, ст. 2]. Крім того, «розвідувальні заходи не можуть організовуватися і проводитися для вирішення завдань кримінального провадження» [9, ч. 3 ст. 14].

Натомість Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено, що завданням оперативно-розшукової діяльності є: «пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння..., розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав... з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також... в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави» [6, ст. 1].

Крім того, обома законами закріплено перелік державних органів які виконують перелічені вище завдання. Разом із тим зазначимо, що споживачами інформації із державною та розвідувальною таємницею є й інші органи, які не входять до цих переліків. Але для нашого дослідження, як вже зазначалося вище, виключне значення має саме наявність специфічних державних функцій та органів, які їх виконують.

Висновки. Отже, спираючись на зібрані нами дані, маємо запропонувати наступне визначення поняття «вид державної таємниці» – це тип інформації (відомостей) з обмеженим доступом, що використовують законодавчо визначені державні органи під час виконання ними специфічних функцій спрямованих на забезпечення належного рівня національної безпеки України.

Підсумовуючи результати дослідження, маємо констатувати: наразі під видами державної таємниці маємо розуміти саму державну таємницю і таємницю розвідувальну, остання є окремим видом державної таємниці, визначення розвідувальної таємниці у якості законодавчо закріпленого терміну призначено сприяти розбудові нормативно-правового підґрунтя для здійснення державної розвідувальної діяльності та її впорядкування.

Список бібліографічних посилань

1. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради Української РСР від 24.08.1991 р. № 1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text> (дата звернення: 16.11.2020).
2. Інформаційне законодавство України: Науково-практичний коментар / За ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижа. К., 2006. 232 с.
3. Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України : Наказ Міністерства юстиції України від 02.06.2004 р. № 43/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04#Text (дата звернення: 16.11.2020).
4. Паспорти спеціальностей : затверджені Постановою президія Вищої атестаційної комісії України від 08.10.2008 р. № 45-06/7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v45_6330-08#Text (дата звернення: 16.11.2020).
5. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Дата оновлення: 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 16.11.2020).
6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#top> (дата звернення: 16.11.2020).
7. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#top> (дата звернення: 16.11.2020).
8. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#top> (дата звернення: 16.11.2020).
9. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 16.11.2020).
10. Олійник В.І. Вивчення родової належності поняття «Державна таємниця». Право і суспільство. 2015. № 5/Ч. 2. С. 147-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5%282%29_28 (дата звернення: 16.11.2020).
11. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : Наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440. Дата оновлення: 11.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05#Text> (дата звернення: 16.11.2020).

Одержано 16.11.2020